

**BAŠTINA
ODOZDO:**

MEĐUNARODNI SKUP
18. — 19. 10. 2019.
PULA

**KRITIČKI
PRISTUPI I NOVE
PRAKSE**

**DANI
ARHITEKTURE
U ISTRI**

2019.

PROGRAM

13.00 – 13.15
UVODNO OBRAĆANJE

SESIIJA I
13.15 – 15.30

13.15 – 13.45
Eric Ušić
Zidovi pamte: grafiti iz
Drugog svjetskog rata i
poraća u Istri

13.45 – 14.15
Črtomir Lorber
Rudarska kolonija Raša:
između nauke o baštini i
lokalne baštinske prakse

14.15 – 14.45
Vlasta Zajec
*Zaboravljena baština –
drveni oltari u Istri – četiri
godine poslije*

14.45 – 15.15
Sagita Mirjam Sunara
Kad željezo progovori:
istraživanje i očuvanje
parka skulptura Željezare
Sisak

15.15 – 15.30
Diskusija

15.30 – 16.00
Vrijeme nije pomoglo,
dokumentarni film (D.
Đokić i S. M. Sunara,
2019.)

16.00 – 16.45
Pauza (sendviči i kava)

SESIIJA II
16.45 – 18.30

16.45 – 17.30
Rui Gomes Coelho
Arheologija i pojam
političke zajednice

17.30 – 18.15
Predrag Novaković
Kako misliti
“jugoslavensku
arheologiju”

18.15 – 18.30
Pauza za kavu

SESIIJA III
18.30 – 20.15

18.30 – 19.00
Luka Skansi
Percepcijske igre Zdenka
Sile

19.00 – 19.30
**Sanja Horvatinčić &
Emil Jurcan**
Baština odozdo / Drežnica:
Tragovi i sjećanja 1941. –
1945.

19.30 – 20.00
Igor Jovanović
Metoda usmene povijesti
i mjesta sjećanja: slučaj
Brgudca u Istri

20.00 – 20.15
Diskusija

19. 10. 2019.
Vodnjan – (po)ratni
grafiti, vođena tura

Vrijeme i mjesto
okupljanja: 11.00 h,
Vodnjan, Narodni trg,
ispred Zajednice Talijana
45 – 60 min.
Kontakt: 098 978 4862 /
usic.eric@gmail.com

SAŽECI

ERIC UŠIĆ

Doktorand, Sveučilište u Ljubljani

ZIDOVI PAMTE: GRAFITI IZ DRUGOG SVJETSKOG RATA I PORAĆA U ISTRI

Na zidovima diljem Istre mnogi se pro-jugoslavenski, dvojezični grafiti mogu pronaći i čitati više od sedamdeset godina nakon njihova ispisivanja. Grafiti su nastajali tijekom Drugog svjetskog rata i tijekom oslobođanja pojedinih mjesta, dok je većina "preživjelih" grafita ispisivana 1946. godine prilikom dolaska Međusavezničke komisije za razgraničenje. (Po)ratni grafiti kreiraju specifičan historijski, politički i simbolički krajolik, svojevrsan "otvoreni arhiv" i krajobraz sjećanja, dok su sami natpisi izloženi nepredvidljivim promjenama te su, naposljetku, podložni nestajanju. Pored historijske pozadine izlaganje će se fokusirati na postojeće grafite i prezentirati, vizualizirati i analizirati podatke prikupljene dosadašnjim vizualno-etnografskim radom.

ČRTOMIR LORBER

Doktorand, Sveučilište u Ljubljani

RUDARSKA KOLONIJA RAŠA: IZMEĐU NAUKE O BAŠTINI I LOKALNE BAŠTINSKE PRAKSE

Određeni povijesni momenti predstavljaju tako duboke traume da ih je nemoguće objektivno sagledati. To vrijedi i za baštinu koju su takvi momenti ostavili iza sebe, zbog čega ona često ostaje zaboravljena. Takva je i povijest rudarske kolonije Raša u Istri. Sagrađena od strane fašista kao mjesto implementacije ideja o novom društveno-političkom uređenju, Raša je pokazni primjer tzv. novih gradova, *Città nuova*, ali i dobar primjer industrijskih kolonija kakve možemo naći i u rudarskim gradićima Zapadne Virginije, Engleske i Walesa. Zloglasnost fašističkih ideja uvjetovala je zaborav ozbiljnije ambicije za konstrukcijom Raše i njezina značenja u regionalnom kontekstu. U radu će se prezentirati opća povijest Raše i njezine urbanističke karakteristike, definirati uloga arheologije u istraživanju takve baštine, kao i značenje Raše u dva konteksta. Prvi je kontekst fašističke kolonizacije, pri čemu ću predstaviti kontekst

šire regije Istre, doline rijeke Soče i regije Trsta. Drugi kontekst je industrijalizacija ovih regija, u čijem fokusu su Ljubljana i Maribor, odnosno rane industrijske kolonije u ovim gradovima. Intencija je pokazati da interdisciplinarni pristup, uključujući arheologiju, arhitekturu, povijest umjetnosti i urbanizma, može olakšati naše razumijevanje „teške baštine“. Konačno, ovakav pristup potiče promišljanje o načinu i metodi kojima znanstveni pristup može pronaći partnera u lokalnim zajednicama. Udruga Raša dobar je primjer prepoznavanja značenja baštine od strane lokalne zajednice prije znanstvenih institucija i galvaniziranja znanstvenog rada u svrhu ostvarivanja lokalnih interesa.

VLASTA ZAJEC

Viša znanstvena savjetnica, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb

ZABORAVLJENA BAŠTINA – DRVENI OLTARI U ISTRI – ČETIRI GODINE POSILIJE

Osnovni je cilj projekta *Zaboravljena baština – drveni oltari u Istri* na pristupačan način podijeliti specijalistička (povijesnoumjetnička i restauratorska) znanja s lokalnom zajednicom kao primarnim čuvarom te baštine. Tako želimo potaknuti njezino primjereno čuvanje i obnavljanje te osvijestiti njezinu važnost u formiranju lokalnog i regionalnog identiteta. Uz predstavljanje projekta, razmotrit će se u kojoj su mjeri ostvareni zacrtani ciljevi projekta te koje su glavne poteškoće u njegovu provođenju.

SAGITA MIRJAM SUNARA

Docentica, Umjetnička akademija Sveučilišta u Splitu, Odsjek za konzervaciju-restauraciju

KAD ŽELJEZO PROGOVORI: ISTRAŽIVANJE I OČUVANJE PARKA SKULPTURA ŽELJEZARE SISAK

Park skulptura Željezare Sisak zbirka je skulptura na otvorenom nastalih u okviru likovne kolonije koju je Željezara Sisak organizirala od 1971. do 1990. godine. Autori skulptura akademski su umjetnici s područja bivše Jugoslavije koji su u svom umjetničkom radu koristili tvorničke resurse i surađivali s radnicima Željezare. Nakon gašenja kolonije početkom 1990-ih skulpture na otvorenom bile su prepuštene zubu vremena, vandalima i sakupljačima metalnog otpada. Sačuvanih 38 skulptura od 2012. godine uživa status zaštićenog kulturnog dobra. U izlaganju će biti predstavljeni rezultati rada Odsjeka za konzervaciju-restauraciju Umjetničke akademije u Splitu, koji od 2012. godine istražuje povijest skulptura, dokumentira njihovo stanje i provodi zaštitne radove na njima. Osobit će naglasak biti na prikupljanju podataka metodom intervjua s umjetnicima – sudionicima kolonije.

RUI GOMES COELHO

Poslijedoktorand, Joukowsky Institut za arheologiju i stari vijek, Sveučilište Brown

ARHEOLOGIJA I POJAM POLITIČKE ZAJEDNICE

Ovaj rad dovodi u pitanje identitetsku konceptualizaciju zajednice, kojom se zamagljuje unutarnja složenost toga pojma u idealiziranu, jasno ograničenu društvenu skupinu. Suradnja predstavlja napor prožet kontradikcijama i sukobima kao sastavnim dijelovima života u zajednici. Arheolozi koji prakticiraju rad u zajednici često su uključeni u unutarnje sukobe te zajednice te primorani da zauzmu stranu. Smatramo da bi arheolozi trebali prihvatiti sukob kao sastavni dio života u zajednici te svoja istraživanja definirati planom emancipacijske prakse koja presijeca više skupina. Polazeći od teza marksističke arheologije, ovaj prijedlog odgovara praksi koja se zalaže za borbu protiv povijesne nejednakosti i nepravde. Takva praksa moguća je samo ako je usađena s povjerenjem, nadom i maštom. U prezentaciji će biti razmotrena

dva novija arheološka projekta na portugalsko-španjolskoj granici kao studije slučaja usredotočene na tragove otpora i gerilskog ratovanja protiv diktatura 20. stoljeća. Ti se projekti pojavljuju u kombinaciji s mobilizacijom ruralnih zajednica za prepoznavanje prošlih i trenutnih nepravdi i nadahnjuju suvremene oblike otpora, primjerice one vezane uz humanitarnu krizu u pograničnim zemljama Europske unije. U tom smislu svi pripadamo onome što u kontekstu ovog izlaganja nazivamo političkom zajednicom.

PREDRAG NOVAKOVIĆ

Redovni profesor, Odjel za arheologiju,
Filozofski fakultet Sveučilišta u Ljubljani

KAKO MISLITI “JUGOSLAVENSKU ARHEOLOGIJU”

Unatoč činjenici da je pojam „jugoslavenske arheologije“ izbljedio kolapsom zajedničke države 1991. godine, ostaje činjenica da je u svim današnjim nacionalnim arheologijama razvijenim u državama sljednicama „jugoslavenska arheologija“ ostavila snažne tragove, da predstavlja dodanu vrijednost i važnu komponentu u njihovom razvoju.

Vrijedno je napomenuti da su, osim srpske arheologije, sve druge „nacionalne“ arheologije nastale u Austro-Ugarskom Carstvu (Slovenija, Hrvatska, Bosna i Hercegovina), kada su uspostavljeni prvi muzeji, sveučilišni nastavni programi i službe zaštite baštine, u početku kao dijelovi provincijskog okvira da bi se kasnije razvili u nacionalni. Doista, neke institucije, npr. pokrajinski muzeji u Sarajevu, Ljubljani i Splitu, kao i znanstvenici koji su radili u njima, stekli su odličan međunarodni ugled, jednako kao i državni i pokrajinski uredi za zaštitu baštine. Međutim, krajem 19. stoljeća, i to samo u Hrvatskoj, počela se oblikovati nacionalna disciplina arheologije. Razdoblje jugoslavenske monarhije (1918. – 1941.) moglo bi se u mnogim aspektima označiti razdobljem stagnacije s obzirom na razvoj arheološke discipline i njenih

institucija. Politički nestabilna i ekonomski slaba država nije mogla osigurati stabilan i učinkovit sve-državni okvir za mnoge discipline, uključujući i arheologiju. U tom smislu vrlo su ilustrativni neuspjeli pokušaji, koji su trajali desetljećima, da se usvoje akti o zaštiti naslijeđa. Zbog općeg razvoja i koordinacijskih slabosti, pojam „jugoslavenske arheologije“ teško bi se mogao primijeniti usprkos nekim istinskim pokušajima ranih 1920-ih (npr. sastanci jugoslavenskih arheologa u Beogradu, Dobrni i Splitu). Otvorena pitanja o prirodi i postojanju „jugoslavenske arheologije“ postavila su se tek nakon Drugog svjetskog rata. O njima se raspravljalo (i odgovorilo) u dva glavna navrata: na prvom kongresu jugoslavenskih arheologa 1950. godine u Niškoj Banji i 1984. na dvanaestom kongresu udruženja arheoloških društava u Novom Sadu. Odgovori na ta pitanja bili su posve različiti i dobro su odražavali opće političke uvjete toga vremena. Godine 1950., kako se i očekivalo, sve su veće rezolucije podržale ideju o uspostavljanju snažne i koherentne discipline arheologije na sve-državnoj razini, pri čemu su republičke (tj. „nacionalne arheologije“) smatrane komplementarnim podsustavima opće „jugoslavenske arheologije“. Međutim, samo tri desetljeća kasnije, na spomenutom kongresu 1984. godine, radikalno se promijenilo razumijevanje što je to „jugoslavenska arheologija“. Bez obzira na zajednički ili preklapajući administrativni i infrastrukturni okvir discipline, slično zakonodavstvo, obrazovni sustav, intenzivnu suradnju, mobilnost znanstvenika itd., diskutanti su „jugoslavensku arheologiju“ smatrali u najboljem slučaju jedinstvenim skupom nacionalnih arheologija, a ne jednom zajedničkom arheologijom. Da bismo razumjeli što se dogodilo u ova tri desetljeća i što predstavlja baštinu „jugoslavenske arheologije“, potrebno je razmotriti mnoštvo neraskidivo isprepletenih razloga, o kojima ću govoriti u ovom izlaganju.

LUKA SKANSI

Izvanredni profesor, Politehničko sveučilište u Milanu

PERCEPCIJSKE IGRE

ZDENKA SILE

U kontekstu prakse projektiranja i izgradnje spomenika posvećenih Narodnooslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji, karijera Zdenka Sile poprilično je plodna, ali i djelomično periferna. Slovensko-češki arhitekt koji je cijeli život djelovao u sklopu Urbanističkog instituta u Rijeci, autor je nekolicine vrlo zanimljivih prostornih spomeničkih postava među kojima neke izrađuje u suradnji sa Zdenkom Kolaciom. Posebno mjesto u Silinom opusu zauzima paradigmatički *Spomenik dvadesetšestorici smrznutih partizana* na Matić poljani. U izlaganju ćemo nastojati osvijetliti posebnosti projekata Zdenka Sile, njegovu prostornu senzibilnost i odnose koje on stvarao između pejzaža, artefakata i posjetilaca. Teme koje će se kontekstualizirati u projektnoj praksi 1960-ih i 1970-ih godina.

SANJA HORVATINČIĆ

Poslijedoktorandica, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb

EMIL JURCAN

Doktorand, Sveučilište u Ljubljani

BAŠTINA ODOZDO / DREŽNICA: TRAGovi I SJEĆANJA 1941. – 1945.

Baština odozdo / Drežnica: Tragovi i sjećanja 1941.–1945. Međunarodni je, interdisciplinarni istraživački projekt nastao s ciljem uspostavljanja novog metodološkog pristupa materijalnoj kulturi i kulturnom naslijeđu suvremenog doba, zasnovanog na kritičkom čitanju samoga pojma kulturne baštine. Projekt je okrenut onim segmentima naslijeđa koji se unutar trenutne europske, pa tako i hrvatske, političke situacije vide ili žele predstaviti kao dio “neželjenih” narativa – ideje internacionalnog antifašizma, te uz njih vezane kulturno-društvene prakse koje određuju širi pojam povijesnog naslijeđa Narodnooslobodilačke borbe. Osim interdisciplinarnog kritičkog pristupa baštini, koji u lokalnu istraživačku praksu prvi put uvodi metodu suvremene arheologije, važan aspekt ovog projekta je epistemološka poveznica s istraživanjima kakva su se na lokacijama s većom koncentracijom materijalnih ostataka

iz vremena Drugog svjetskog rata u Hrvatskoj provodila već 1960-ih godina i sadržavala proto-arheološke tendencije. U izlaganju ćemo predstaviti metode i rezultate terenskih istraživanja provedenih na širem drežničkom području kasnih 1960-ih i početkom 1970-ih godina te ih dovesti u vezu s razvojem metodologije na projektu *Baština odozdo*. Predstaviti ćemo preliminarne rezultate recentnih terenskih istraživanja, kao i buduće istraživačke i konzervatorske pristupe spomeničkim obilježjima i originalnim materijalnim ostacima. Budući da kulturnoj baštini pristupamo kao emancipatornoj praksi koja nastaje za i od strane suvremenih lokalnih zajednica, ukazat ćemo na značaj dosadašnje suradnje s Drežničanima i potencijal razvoja šire mreže aktera koja ovu baštinu iz različitih razloga prepoznaje kao relevantnu u suvremenom društveno-političkom kontekstu.

IGOR JOVANOVIĆ

Profesor povijesti,
Društvo povjesničara Istre

METODA ORAL HISTORY I MJESTA SJEĆANJA: SLUČAJ BRGUDCA U ISTRI

U izlaganju će biti obrađena tema partizanskih bolnica na primjeru Brgudca i svjedočenja Nade Brajković. Naime, unatoč tome što je selo Brgudac bilo centar antifašističkog otpora u Istri, važni lokaliteti kao što je partizanska bolnica ili “tiskara” *Glasa Istre* nikada nisu bili obilježeni spomen-pločama. Štoviše, njihove točne lokacije i dalje nisu poznate. Kroz izlaganje ćemo postaviti sljedeća pitanja: koji je razlog neobilježavanju i kakva je sudbina važnih mjesta sjećanja koja odlaze u nepovratni zaborav? Može li nam metoda usmene povijesti još uvijek pomoći da posložimo mozaik i pronađemo ta mjesta, saznamo kako su funkcionirala i u čemu je njihov značaj? Koje metode ostalih znanosti, kao što pokazuje projekt *Baština odozdo / Drežnica: Tragovi i sjećanja 1941.–1945.*, možemo implementirati na istarsko područje?

ERIC UŠIĆ

VODNJAN – (PO)RATNI GRAFITI, VOĐENA TURA

Vodnjan na svojim zidovima nosi jednu od većih koncentracija (po)ratnih grafita u Istri. Natpisi ispisivani na talijanskom jeziku u ratnom i poslijeratnom periodu preživjeli su više od 70 godina, a velika ih je većina zadržala gotovo cjelovitu formu i sadržaj.

Vođena tura zamišljena je kao informativna šetnja Vodnjanom tijekom koje će se govoriti o povijesnoj pozadini i razlozima nastanka grafita, o njihovim karakteristikama i funkcijama te o njihovim značenjima i značaju, kako u (po)ratnom tako i u suvremenom kontekstu.

Dokumentarni film

VRIJEME NIJE POMOGLA,

34 min

Snimatelj filma i zvuka,
montažer, glazbeni urednik i režiser:
Dragan Đokić (Studio Baranda)

Istraživačica, scenaristica,
intervjuistica i producentica:
Sagita Mirjam Sunara

Dokumentarni film *Vrijeme nije pomoglo* pruža uvid u posebnu problematiku skulpture *Vrata* koju je Branko Ružić izradio u Koloniji likovnih umjetnika *Željezara Sisak* 1984. godine. Pričom o *Vratima* film govori o istraživanjima koja prethode konzervatorsko-restauratorskim zahvatima na skulpturama na otvorenome. Film je sniman u Sisku, Zagrebu, Slavonском Brodu i Splitu. Sugovornici su (prema redu pojavljivanja): nekadašnji željezarac Đuro Tadić (direktor Sisak stana, tvrtke koja je jedan od sljednika dezintegrirane Željezare Sisak), povjesničar Vlatko Čakširan (ravnatelj Gradskog muzeja Sisak, ustanove koja se skrbi o zbirci skulptura na otvorenome nastalih u okviru Kolonije likovnih umjetnika *Željezara Sisak*), voditeljica istraživanja Ružićevih *Vrata* Sagita Mirjam Sunara (docentica na Odsjeku za konzervaciju-restauraciju Umjetničke akademije u Splitu), Ružićeva kći Rajka Zlatarić, umjetnik i sveučilišni profesor Ante Rašić (Ružićev student i prijatelj te jedan od sudionika Željezarine likovne kolonije iz 1984. godine), povjesničarka umjetnosti Romana Tekić (ravnateljica Galerije umjetnina grada Slavenskog Broda), konzervator-restaurator Neven Peko (Gradski muzej Sisak) i bravar Mario Korzo (vlasnik obrta Obrada metala Korzo – Sisak).

U filmu su upotrijebljeni ulomci dviju kompozicija koje je, nadahnut Ružićevim *Vratima*, skladao mladi glazbenik i kompozitor Dominik Rušec. Dominikova baka Heda Rušec u svojoj zbirci ima jedan Ružićev drveni obojeni reljef *Vrata*.

18 / 10 / 2019
MEĐUNARODNI SKUP
DOM ANTIFAŠISTA, PULA

19 / 10 / 2019
VOĐENA TURA /
VODNJAN

INSTITUT ZA POVIJEST UMJETNOSTI

